

مطالعه مردم شناسی هویت جنسیتی و اشتغال زنان

مورد مطالعه (معلمان منطقه ۱۶ تهران)

دکتر فریبا میر اسکندری^۱، مهشید هاتفی^۲

^۱استاد راهنما

^۲دانشجو دکترا مردم شناسی دانشگاه تهران مرکز

نویسنده مسئول:

دکتر فریبا میر اسکندری

مجله علمی پژوهش در علوم انسانی و مطالعات اجتماعی (سال ششم)
شماره ۲۲ / زمستان ۱۳۹۹ / ص ۲۲-۳۲

چکیده

بشریت، هیچ تمدن و هیچ دینی به این اندازه که قرآن نسبت به زن به طور کامل مطابق با فطرت و روحيات او توجه دارد را سراغ ندارد. در قرآن ملاک برتری به تقوی و معنویت است و هرگز محدودیت برای کسب کمالات نیست. از نگاه قرآن زن و مرد هر دو مطلق خدایند و دامن زن و مربی اولین کلاس جامعه است. از مهم ترین معیارهای سنجش توسعه یافتگی یک کشور میزان اهمیت و اعتباری است که زنان در آن کشور دارند. در جوامع پیشرفته و توسعه یافته حضور زنان موثرتر و پررنگ تر است و همیشه نابرابری های جمعیتی و اشتغال و آموزش بر شاخص توسعه انسانی اثر منفی دارند. دلیل اینکه در بسیاری از جوامع امکان تحقق شخصیت زنان به عنوان یک انسان کامل وجود ندارد، شاید این باشد که عمده نقش زنان در خانه و خانه داری خلاصه می شود و ارتباطات اجتماعی کمتری دارند لذا به مسایل به صورت جامع نمی نگرند و این خود مانعی برای رشد شخصیت آنان است. به عبارت دقیق تر نحوه انتقال زبان در احساس نیاز به خود شکوفایی و برآورده کردن این نیاز نقش اساسی دارد. اهمیت و نقش هویت چستی در تشکیل ساختار روانی و شخصیتی افراد درون نظام اجتماعی موجب شده است که تأثیر گذاری هویت جنسیتی کارفرمایان زن و مرد بر اولویت های عوامل ایجاد رضایت شغل نقش محوری داشته باشد. نتایج نشان می دهد که زنان و مردانی که بعد مردانگی هویت جنسی آنها قوی تر است بیشتر به عوامل وضعیتی و رضایت شغلی مانند درآمد، توسعه و تجارت و کسب و کار اهمیت می دهند و کارفرمایانی که بعد زنانگی هویت جنسی آنان قوی تر است عوامل رضایت مبنی بر داشتن روابط خوب با کارکنان. در بررسی مشارکت زنان جامعه با دو محور اساسی روبرو می شویم: ۱- توجه به محدودیت ها و موانع مشارکت زنان در فعالیت ها ۲- اختلاف سطح دستمزدها. در بحث موانع مشارکت زنان و هوست جنسیتی آنان مهم ترین موانع (الف) موانع فرهنگی، (ب) موانع اجتماعی، (ج) موانع اقتصادی می باشد که خود دارای شرحی جامع و کامل است و از طرفی توجه به امکانات و قابلیت های زنان می تواند به عنوان یک پتانسیل مثبت برای آنان باشد. راهکارهایی که برای نهادینه کردن مشارکت زنان در جامعه مطرح می شود شناخت موانع و محدودیت های موجود بر سر راه آنان است. در نهایت این پژوهش با هدف بررسی نقش هویت جنسیتی در زندگی روزمره زنان در بین معلمان منطقه ۱۶ انجام شده است و به روش توصیفی تحلیل و تبیین می شود. جامعه آماری مورد مطالعه ۱۰۰ نفر از معلمان این منطقه می باشد که به شیوه تصادفی انتخاب شده است و نتایج تحقیقات نشان داد بین هویت جنسیتی (زن بودن) معلمان و شرایط کاری و حتی زندگی روزمره آنان رابطه مستقیم وجود دارد. روش مطالعه در این پژوهش بهره گیری از جمع آوری و مطالعه اسنادی و مدارک تاریخی و به خصوص مشاهده میدانی همراه با تکنیک های تکمیلی مصاحبه، صابرداری و مشاهده همراه با مشارکت می باشد. خانواده به عنوان نخستین نهادی که فرد در آن چشم می گشاید، اعم از اینکه خانواده به کشور توسعه یافته یا در حال توسعه تعلق داشته باشد یکی از عوامل انتقال هویت جنسیتی است. زیرا کودک به دلیل خالی بودن ذهنش در سال های اولیه زندگی و ارتباط تنگاتنگش با افراد خانواده به ویژه مادر میزان تأثیر پذیری او از این محیط اساسی می باشد و در لحظه لحظه زندگی روزمره زنان قابل بررسی است.

واژگان کلیدی: اشتغال زنان، آموزش، هویت جنسیتی، شخصیت زنان، کار در منزل، زندگی روزمره

مقدمه

در بسیاری از امور منزل اتکا کامل بر زنان است و برخلاف مردان که عمدتاً به یک نوع فعالیت کاری اشتغال دارند در عین حال اهمیت و سروری خود را هم دارند و اما زنان به‌رغم ایفای وظایف سنگین به عنوان جنس دوم به حساب می‌آیند. در شهرها عمدتاً زنان به مشاغل زنانه و ثانویه روی می‌آورند. همچون معلمی، پرستاری، منشی‌گری و... که حقوق آنان از مردان همکار خود عمدتاً پایین‌تر است. یکی از مباحث مهم در تأثیر هویت جنسیتی و زندگی روزمره زنان شاغل این موضوع است که زنان بعد از ازدواج خود را در قید و بند می‌بینند و پذیرفتن نقش همسری و مادری برای زنان به عنوان یک ضرورت بوده و باید به این نقش اهمیت و توجه بیشتری کنند و این در حالی است که درخصوص زنان شاغل نحوه‌ی تصمیم‌کار به طور صحیح می‌بایست صورت پذیرد که بعد از ازدواج به یکی از طرفین ظلم نشود در بیشتر آمار و شاخص‌های جهانی میزان برخورداری زنان از منابع یکسان مالی، بهداشت روانی و جسمی نسبت به مردان رتبه پایین‌تری داشته است. از عمده مشکلات زنان در ترکیب نقش‌های مختلف است و ساعات کار زنان در خارج از خانه بین نقش اجتماعی و نقش خانوادگی آنها تعارض ایجاد می‌کند.

در بخش دیگر اگر بخواهیم به انگیزه زنان در ورود به بازار کار توجه کنیم. با توجه به بحث سلسله مراتب نیازهای نظریه مازلو بررسی کنیم چنین نتیجه گرفته می‌شود که اشتغال زنان تابعی از ترکیب چند نیاز است. تأمین اقتصادی- استقلال- آزادی فردی- احترام و نهایتاً خودکوفایی می‌تواند از انگیزه‌های زنان شاغل باشد. طی یک بررسی از ۱۰۰ نفر معلمان شاغل در یک منطقه در مورد هدف‌شان از داشتن شغل سوال شده است نشان می‌دهد که این زنان در میان عواملی که ارزش‌های دارند به ارزش معنایی کار توجه بیشتری دارند و ارزش مادی آن بر ایشان کمتر از مردان اهمیت داشته در بررسی دیگر از تعدادی از معلمان این نتیجه حاصل شد که اشکال عمده در شغل زنان این است که عمدتاً زنان نقش‌های همسری و مادری و نقش‌های اجتماعی با هم اختلاط می‌یابد و با وجود کار در بیرون از خانه برکس مردان چیزی از دغدغه‌های آنان در زمینه‌ی نقش مادری و همسری نمی‌کاهد و معمولاً به هنگام کار به فکر وظایف منزل، درس فرزند و نقش همسری خود نیز هستند و معمولاً زنان شاغل فرهنگی توانسته‌اند به خوبی از عهده تفکیک نقش‌های مختلف برآیند و در بسیاری از موارد از مردان موفق‌ترند. (موسوی، ۱۳۸۲، ۴۳)

بررسی‌ها نشان می‌دهد جایگاه حرفه‌ای یک زن به میزان قابل توجهی متأثر از موقعیت خانوادگی و همکاری خانواده و همسرش با اوست، از شغل معلمی به عنوان یک شغل زنانه یاد می‌شود.

سوالات پژوهش

- نمونه‌هایی از مضرات اشتغال زنان در خارج از خانه چیست؟
- نمونه‌هایی از فواید اشتغال زنان در خارج از خانه چیست؟
- تأثیر هویت جنسیتی در بازده کار چیست؟
- حقوق زن در قرآن بر چه مبنایی است؟
- تأثیر هویت جنسیتی در دیگر ابعاد زندگی مشترک جمعیت؟
- دلایل اشتیاق زنان به کار و فعالیت در بیرون از خانه؟
- تأثیر کار نیمه‌وقت در زندگی زنان چیست؟
- کیفیت کار زنان و متأهل چگونه است؟
- آیا انگیزه زنان شاغل و ورود به بازار کار صرفاً یک نیاز اقتصاد است؟
- در شاخص جهانی زنان شاغل چه جایگاهی به شاخص توسعه انسانی در یک کشور می‌دهند؟
- رابطه تحصیلات و رفاه بازار و ولد چگونه است؟
- آیا تبعیض جنسیتی جهانی است؟

مفاهیم پژوهش

هویت: مجموعه نگرش‌ها و ویژگی‌ها و روحیات فرد و آنچه وی را از دیگران متمایز می‌کند، گفته می‌شود. هویت در واقع مجموعه خصوصیات اجتماعی، روانی، فرهنگی، فلسفی، زیستی و تاریخی همسان که مشخصه یک گروه است و آن را از گروه دیگر مجزا می‌کند.

جنس: تفاوت‌های بیولوژیک و آناتومیک که زنان را از مردان متمایز می‌کند (آنتونی گیدنز، ۱۳۸۳).

جنسیت: انتظارات اجتماعی در مورد رفتاری که برای اعضای هر جنس مناسب دانسته می‌شود. جنسیت به صفات فیزیکی که برحسب آنها مردان و زنان با یکدیگر تفاوت دارند اطلاق نمی‌گردد بلکه به ویژگی‌های اجتماعی رفتار زنانه و مردانه مربوط می‌شود. (آنتونی گیدنز، ۱۳۸۳).

زندگی روزمره: اعمال، افکار یا احساساتی که در زندگی یک فرد، گروه یا جامعه به طور معمول و روزانه جاری است. بخش عمده‌ای از زندگی روزمره از ویژگی‌های جاری محیط جهت یافته و به واسطه فرآیندهای شناختی خودکار شخص از محیط، بدون دخالت هیچ نوع انتخاب خود، به صورت خودکار اتفاق می‌افتد.

فرهنگ: فرهنگ مجموعه از آگاهی‌ها (شناخت‌ها) و رفتارهای فنی، اقتصادی، آئینی مذهبی، اجتماعی و... است که یک جامعه انسانی معین را مشخص می‌کند. انسان بدون فرهنگ وجود ندارد (پاتوف، ۱۳۸۶، ۹۹).

قوم: قوم یا گروه قومی به گروهی از افراد اطلاق می‌شود که یک فرهنگ (زبان، آداب و مردم و...) تعلق داشته، از این طریق شناخته می‌شوند. این مفهوم که مبنای اصلی مردم‌شناسی است، از نظر مولفان تعاریف متفاوتی را در بر می‌گیرد که به تعداد و نیز به انتخاب عناصر مشخص‌کننده آن بستگی دارد (همان، ۱۰۰).

هویت جنسیتی: گونه‌ای درک از احساسات جنسی خود که بر اساس نظریه فمینیستی فرهنگ پیش از بیولوژی هویت جنسی را تعیین می‌کند. برای نمونه این هویت صرفاً تصویری عمومی از اهداف و مقاصد جنسی را که با شخصیت انسان یکی شده، بازنمایی می‌کند. آن فرگوسن شرحی روشن از معانی گوناگون این اصطلاح ارائه می‌دهد. به نظر او هویت‌های ما در گروهی دو شرط قرار دارد؛ نخست به شخصی که هویت جنسی‌اش را آگاهانه اتخاذ نکرده نمی‌توان گفت دارای هویت جنسی است. برای نمونه اتخاذ هویت هم‌جنس‌بازی، دوم آنکه هویت جنسی در فرهنگی که شخص در آن زندگی می‌کند، مفهوم پیدا می‌کند. برای نمونه هیچ‌کس نمی‌تواند هویت سیاه داشته باشد، مگر آنکه هویت سیاه در فرهنگ تعریف شده باشد. (فرگوسن، ۱۹۸۲ به نقل از محمدی، ۱۳۸۵).

هویت تصویری است که ما از خودمان و روابطمان با جهان بیرون داریم، گرچه ممکن است که این تصور از خودمان با تصور دیگران از ما کاملاً متفاوت باشد. اما اینکه چه تصویری از خودمان داشته باشیم بستگی به تصویری که ما از جنسیت خود داریم یعنی هویت ما از هویت جنسی ما تشکیل می‌دهد (مایکل کمیل، ۱۹۹۷).

پیشینه تحقیق

بررسی پیشینه پژوهش بر این فرض مبتنی است که شناخت تراکمی است. ما پژوهش‌های دیگران را بررسی می‌کنیم تا آثار جدیدی تولید کنیم و پیشینه تحقیق چشم‌انداز تحلیل را وسعت می‌دهد و محقق و افکار متخصص الهام‌بخش کار او خواهد بود. (کیوی و کامپنهود، ۱۳۸۵).

۱. پژوهش‌هایی در ارتباط با سلامت روان و رضایت از زندگی زنان و ارتباط آن با مولفه‌های اجتماعی و فرهنگی همچون تعدد نقش‌های شغل و خانه مولفه‌های اجتماعی مانند حمایت اجتماعی، امنیت اجتماعی و یا رخدادهای زندگی از قبیل طلاق یا ترک شغل.

۲. مقایسه سبک زندگی، سلامت روانی و شادکامی دبیران زن و خانه‌دار شهرستان بشرویه که توسط اعظم نوربخش و دیگران انجام شد. هدف این پژوهش مقایسه سبک زندگی، سلامت روانی و شادکامی دبیران زن دوره متوسطه و زنان خانه‌دار و همچنین بررسی رابطه سبک زندگی و سلامت روان و شادکامی است. بدین منظور ۵۰ زن و معلم و ۵۰ زن خانه‌دار به صورت خوشه‌ای تصادفی انتخاب شدند و پرسشنامه شادکامی آکسفورد بین آنها توزیع شد. نتیجه کلی پژوهش نشان می‌دهد که میزان شادکامی زنان خانه‌دار بیش از معلمان است و با بهبود سبک زندگی افراد، میزان شادکامی و سلامت روان افزایش می‌یابد.

۳. پژوهش بعد مقاله «مقایسه نگرش به نقش جنسیتی و رابطه آن با رضایت از زندگی در کارمندان» است که توسط کیانی و دیگران به نگارش درآمده است. این پژوهش با هدف مقایسه نگرش کارمندان به نقش جنسیتی و رابطه آن با رضایت از زندگی انجام شد. در یک پژوهش مقطعی پیمایشی ۶۰ کارمند به روش طبقه‌ای و خوشه‌ای از ادارات انتخاب شدند.

نتیجه این شد که مردان و زنان در نگرش به برابرخواهی جنسیتی تفاوت معناداری داشتند، ولی جوانان و میانسالان در نگرش به برابرخواهی جنسیتی تفاوت معناداری نداشتند. بین رضایت از زندگی و برابرخواهی جنسیتی همبستگی مثبت معنادار وجود دارد، اما بین پذیرش ویژگی‌های کلیشه‌ای جنسیتی و رضایت از زندگی همبستگی منفی معنادار وجود دارد.

۴. زن و بازتعریف هویت اجتماعی که توسط خانم رفعت‌جاه در سال ۱۳۸۲ انجام شده است. محقق در این پژوهش به دنبال آن است که بداند زنان چه تعریفی از هویت اجتماعی خود در ذهن دارند و از میان طیف وسیع الگوهای ارائه شده از طرف سنت و مقتضیات جامعه مدرن به کدامیک بیش‌تر گرایش دارند و عوامل موثر بر این بازتعریف کدامند. این تحقیق کمی- کیفی بین زنان ۲۵-۴۵ سال تحصیل کرده انجام گرفت و نتیجه این چنین بود که هویت فردی، موقعیت ساختاری و سن از عوامل موثر بازتعریف زنان از هویت اجتماعی خود می‌باشد.

۵. موضوع پایان‌نامه آقای گرگی «بررسی عوامل اقتصادی موثر بر نگرش زنان نسبت به نابرابری‌های جنسیتی» می‌باشد. در این پژوهش برای تبیین نگرش زنان نسبت به نابرابری‌های جنسیتی در بعد مشارکت اجتماعی و بازار کار و همچنین قواعد حقوقی و مدنی و کلیشه‌های جنسیتی رایج مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج تحقیق دو متغیر می‌دهد که رابطه معناداری بین متغیرهای میزان تحصیلات زنان و وضعیت اشتغال و نوع شغل زنان میزان تحصیلات پدر و مادر و نوع شغل آنها و وضعیت اشتغال و غیره رابطه وجود دارد.

هدف و اهمیت موضوع

هدف کلی تحقیق

در این پژوهش قصد داریم به بررسی رابطه هویت جنسیتی در میان زنان و زندگی روزمره آنان بپردازیم.

هدف جزئی

بررسی هویت جنسیتی از منظر قرآن

گونه‌شناسی فرهنگی نابرابری جنسیتی در ازدواج و فرزندآوری

گونه‌شناسی فرهنگی نابرابری جنسیتی در شغل و نقش اجتماعی

بررسی نقش هویتی جنسیتی در امر تحصیل و آموزش

اهمیت موضوع

بسیار مهم است که ساختارها، سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی که از دوره‌های گذشته دارای کارکردی بودند و دچار دگرگونی شدند را خوب بشناسیم تا بتوانیم آینده این نهادها بخصوص نهاد آموزش و پرورش را پیش‌بینی کنیم. اهمیت موضوع هویت جنسیتی و نقش حاکم بر آن‌ها ایرانی از این لحاظ است که علی‌رغم اینکه در ایران و کشورهای دیگر پژوهش‌هایی در ارتباط جنسیتی در زمینه آموزش، اشتغال و غیر صورت گرفته است اما در ارتباط با هویت جنسیتی در خانواده‌های ایرانی و نقش فرهنگ‌ها و باورها در این مورد پژوهش‌های زیادی انجام نشده است. زنان چه آگاهانه یا ناآگاهانه به دلیل داشتن تفکرات مردسالارانه مزایایی را از خود دریغ و امتیازاتی را به مردان به صرف جنسیت‌شان اعطا می‌کنند. این نوع تفکر سلامت روان افراد جامعه را به مخاطره می‌اندازد. اهمیت هویت جنسیتی در به دست آوردن موقعیت‌های شغلی، اجتماعی و فرهنگی با تأثیرپذیری از باورها و آداب و رسوم اقوام ایرانی و اسلامی و ارزش‌های موجود در جامعه می‌باشد. از دیگر عواملی که هویت جنسی را معنادار می‌کند این است که محدود بودن گستره اشتغال زنان به مشاغل کم‌اهمیت و شرایط دشوار، هنجارهای رایج در تقسیم کار، که باعث وجود نوعی مرزبندی جنسیتی میان کار زنان (خانه‌داری) و مردان (امور بیرون از منزل) می‌شود و با ایجاد انتظارات مختلف و فراوانی نقش و مسئولیت زنان در قالب همسر، مادر، خانه‌دار، شاغل، آنان را دچار نوعی تعارض نقشی و فشارهای ناشی از آن می‌کند (مقصودی و بستان ۱۳۸۷) در نهایت نکته مهم این است که هر چه نقش هویت جنسیتی در مناسبات شغلی کمتر باشد میزان رضایت افراد از حضور در اجتماع و کار کردن بیشتر خواهد شد و معمولاً هویت جنسیتی زنان به سمت فضای مدرن متمایل بوده و بر سنت‌ها و باورهای پیشین، سبقت می‌گیرد. (محمدی، ۱۳۸۵).

روش تحقیق

از آنجا که روش در مردم‌شناسی مبتنی بر تحلیل اسناد و مدارکی است که نمود عینی دارند و فیزیکی و مادی هستند و همچنین اسناد و مدارکی که غیرملموس هستند و مبتنی بر ارزش‌ها و فرهنگ‌ها می‌باشند، لذا این پژوهش هم از اسناد و مدارک دست اول استفاده شده و هم از روش میدانی شامل: مشاهده، مصاحبه و مشاهده مشارکتی استفاده شده است. مشاهده نیز هم به صورت مستقیم و هم به صورت مشاهده غیرمستقیم مبتنی بر تحقیقات تاریخی و استفاده از اسناد و مدارک کتابخانه‌ای و روش فیش‌برداری بوده است و همچنین از ضبط صوت برای

ضبط صدای مصاحبه‌شوندگان استفاده شده است و در پایان منابع و مأخذ آورده شده است. به طور کلی نوع تحقیق کیفی است و از تئوری زمینه‌ای کدگذاری باز، کدگذاری محوری، کدگذاری هسته‌ای برای جداسازی، مفهوم‌بندی و ادغام و یکپارچه کردن داده‌ها پردازش شده و در نهایت تئوری زمینه‌ای منتهی شده است. جامعه آماری و نمونه‌گیری ۱۰۰ نفر از معلمان (زنان) مدرسه منطقه ۱۶ بوده است و نمونه‌گیری تصادفی و بر اساس دسترس بودن تا حد اشباع بوده است. بررسی پدیده‌ها از جز به کل (استقرایی) با گردآوری منظم و تحلیل داده‌ها انجام می‌شود.

چارچوب نظری

نظریه کارکردگرایی که بر اساس آن هر عمل اجتماعی و هر نهاد فقط به وسیله نقش اجتماعی، یعنی نقشی که در بطن مسائل پیچیده فرهنگی ایفا می‌نماید قابل تفسیر است. مالدینوفسکی بنیانگذار این نظریه شیوه ارضا نیازهای انسان به وسیله فرهنگ را فونکسیون می‌نامد. دکتر عباس توسلی در تعریف فونکسیون چنین می‌گوید: «برای فهم کارکرد مستقیم‌ترین راه این است که اثر و نتیجه هر پدیده را به صورت معمول می‌بینیم.» (توسلی، ۲۱۶، ۱۳۸۲). دو مفهوم اساسی در کارکردگرایی مالدینوفسکی عبارتند از: نیازها و نهادها. نیازها به باور او پیش از هر چیز موجودیت بیولوژیک انسان باز می‌گردد. بنابراین نخستین رده از نیازها، نیازهایی هستند که میان انسان‌ها و سایر جانوران مشترک هستند. نیازهایی همچون تغذیه، تولید مثل و غیره. این نیازها پاسخی سازمان‌یافته از سوی انسان دریافت می‌کنند و در قالب فرهنگ تبلور می‌یابد.

دومین مفهوم اساسی مورد تأکید مالدینوفسکی نهاد است. نهاد به باور او پایه و اساس فرهنگ را تشکیل می‌دهد و هر نهاد را می‌توان مجموعه‌ای از عناصر و مکانیسم‌ها دانست (فکوهی، ۱۳۸۲، ۱۶۸). ویژگی‌های شخصیتی روانی و هویت جنسی فرد در عین حال که متأثر از شرایط زیست‌شناختی می‌باشد مساله‌ای فرهنگی بوده و الگوها و آرمان‌های فرهنگی از طریق جریان اجتماعی شدن آن را می‌سازد. این دیدگاه تأثیر فرهنگ و یادگیری را در رفتارهای مربوط به هویت جنسیتی از نظر دور نداشته و آن را تابع عوامل فرهنگی و اجتماعی جامعه می‌داند (مید، ۱۳۶۵، ۲).

نظریه قشربندی جنسیتی چفز: اعتقاد دارد که اگر تقسیم کار جنسیتی باشد یعنی کار بر اساس جنس افراد تعریف شود. در این صورت مردان نوعاً منابع بیشتری را نسبت به زنان به خود اختصاص می‌دهند و از طرفی دیگر، این منابع مادی امتیاز و منزلت به تفاوت در قدرت بین زنان و مردان سطح خرد می‌انجامد. چفز تعاریف اجتماعی و فرهنگی شده از جنسیت را در سه دسته کلی قرار می‌دهد: (نرسیمایس، ۵۴، ۱۳۸۳)

- ۱) ایدئولوژی جنسیت: یا عقایدی که به تفاوت اساسی و نوعاً بیولوژیکی و فیزیولوژیکی زنان و مردان اشاره دارد.
 - ۲) هنجارهای جنسیت: انتظاراتی که از زنان و مردان در موقعیت‌هایی که به آنها اختصاص داده می‌شود، می‌رود.
 - ۳) تصورات قالبی جنسیت: برجسته کردن و مبالغه در تفاوت‌های بین مردان و زنان در مورد آنچه در موقعیت‌ها انجام می‌دهند.
- این فرآیند تعریف اجتماعی و فرهنگی از جنسیت به توزیع فرصت‌های نابرابر در تقسیم کار، ساختار قدرت و نظام پاداش‌دهی و ارزیابی نابرابر از موقعیت‌ها و نقش‌ها منجر می‌شود و از این طریق به نابرابری مشروعیت می‌بخشد.

شخصیت اساطیری زنانه

از دسته امشاسپندان، سپندارمذ، خرداد و امرداد دارای هویت‌هایی زنانه هستند. علاوه بر مونث بودن نام این شخصیت‌ها نقش و وظایف آنها نیز کاملاً زنانه تعریف شده است (هینلز، ۱۳۷۷، ۷۱).

نکته جالب این است این که این ۳ تن و موقعیت قرار گرفتن آنها است که امشاسپندان با هویت مردانه در سمت راست اهورامزدا قرار دارند. آنها سمت چپ مجلس آسمانی را اشغال کرده‌اند. (همان) به عبارتی مفهوم جنس دوم بودن حتی در بین امشاسپندان نیز رعایت شده است. از بین این سه امشاسپند، سپندارمذ مقام بالایی را اشغال کرده است. او ایزد بانوی زمین (آموزگار، ۱۳۸۰، ۱۶) و مظهر فرمانبرداری مومنانه هماهنگی مذهبی و پرستش است. (هینلز، ۷۴، ۱۳۷۷) او حامی زنان عفیف و همان‌گونه که زمین هم بارها را تحمل می‌کند مظهر تحمل و بردباری است (آموزگار، ۱۳۸۰، ۱۷). درواقع ویژگی‌های مثبت یک زن در امشاسپند به صورت فرمانبرداری محض و تحمل مشکلات تجسم‌یافته است و هر نوع صبور نبودن و فرمانبرداری به دیو تشبیه شده که این ویژگی در بسیاری از زنان ایرانی نمود پیدا کرده است که به سکوت و تحمل مشکلات

تشویق می‌شدند. در عالم مادی پرستاری آب با خرداد و گیاه امرداد است (پورداد، ۱۳۷۷، ۱۹۵).

ارتباط ایزد بانوان با آب به عنوان مظهر باروری و تولد است و آناهیتا الهه کهن ایرانی که در رأس قرار دارد. درها دخت نسک در توصیف ایزد بانوی دین آمده پیکر زیبا، درخشان با بازوان سفید، نیرومند، آزاده و شریف‌زاده جمیع مخلوقات زیبا (پورداد، ج دوم ۱۳۷۷، ۱۶۸) که نشان از این دارد که در اساطیر هم معیارهای زیبایی برای زنان بسیار دارای اهمیت بوده است و هویت جنسیتی به شیوه‌های مختلف در افسانه‌ها و اساطیر هم نمود پیدا کرده است و تا جهان مدرن ریشه دوانده است. هویت جنسیتی و شکل‌گیری آن در پسران و دختران متأثر از یادگیری و الگوبرداری و تقلید و همانندسازی با سنن و فرهنگ و اجتماع است و این ارزش‌ها و اشکال هویت از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت است اما مشابهت‌هایی دارد که نشان از فرهنگ اشاعه دارد همان‌طور که گفته شد اسطوره‌ها مونث خصوصاً در تمدن‌های باستان می‌تواند نشان از مشابهت‌های فرهنگی ناشی از اشاعه فرهنگی داشته باشد.

در بررسی نظریات مربوط به هویت جنسیتی با دو رویکرد مواجهیم. یکی رویکرد ذات‌گرایی و دیگری رویکرد سازه‌گرایی. رویکرد ذات‌گرایی که بر تبیین‌های زیست‌شناختی مبتنی بر است تفاوت زن و مرد را امری بیولوژیک می‌داند و با نادیده گرفتن تأثیر فرآیند جامعه‌پذیری هویت جنسیتی زنانه و مردانه را به عنوان واقعیت مادینگی و نرینگی یکی دانسته اصالت را به جنس می‌دهد. ذات‌گرایی در این معنا که همه جلوه‌های تفاوت جنسیتی را ذاتی، فرافرهنگی و تاریخی می‌داند (پیلچر و ولهان، ۲۰۰۵)، اما باید در نظر داشت فروکاستن جنسیت به مجموعه ثابتی از خصلت‌های روانشناختی یا به متغیری واحد مانع مطالعه جدی شیوه‌هایی می‌شود که با استفاده از جنسیت به حوزه‌های متفاوت تجربه‌ی اجتماعی ساختار می‌بخشد (وست زیمرمن، ۲۰۰۱) این موضوع زمینه را برای طرح رویکرد سازه‌گرایانه فراهم می‌آورد.

همچنین از نظر پم (۱۹۷۴) هویت جنسیتی در بصر زنانه دارای ویژگی‌هایی مانند دلسوزی، حساسیت به نیازهای دیگران خونگرم بودن است. (یونگ، ۱۳۸۳) نیز معتقد بود که زن و مرد هر دو در وجودشان هم عنصر زنانه و هم عنصر مردانه دارند که ممکن است در بعضی افراد عنصر مردانه و در بعضی عنصر زنانه غالب باشد. مازلو در نظریه خود رضایت را تابعی از میزان کامروایی و ارضای نیازهای فرد تعریف می‌کند و از نظر او رضایت یعنی احساس خشنودی و کامیابی است. در تعالیم انسان‌ساز اسلام و قرآن کریم می‌توانیم به سه اصل هم در مورد اشتغال زنان برسیم؛ اصل اول در اسلام مسئولیت تأمین اقتصادی خانواده برعهده مرد است. این بدین معنی است که اسلام اصل استقلال اقتصادی را برای زنان قائل شده یعنی زنان هم مالک کار و تولید خود بوده و هم هیچ‌گونه مسئولیتی در برابر اقتصاد خانواده ندارند و حتی می‌تواند در مقابل کار و خدمت خود در خانواده تقاضای مزد کند.

اصل دوم: مشاغل ممنوعه برای زنان در اسلام، زنان با تمام آزادی که اسلام برای آنان قائل شده است در مورد اشتغال به سه مورد مستثنی شده‌اند و این مشاغل عبارتند از قضاوت، جهاد، افتاء.

یافته‌ها

سطح تحصیلات و اشتغال زنان به همراه مردان دو عامل تعیین‌کننده و مهم در رفاه خانواده و رشد اقتصادی آنان است. تحصیل بیشتر درآمد زنان را افزایش می‌دهد و آثار مستقیم دانایی و آگاهی ایشان فواید اجتماعی گسترده‌تری در پی دارد و در واقع کوتاهی در سرمایه‌گذاری برای آموزش زنان می‌تواند به کاهش فواید بالقوه‌ی آموزش در مردان منجر شود و همچنین این کاستی باعث تحمیل هزینه‌های سنگین به دلیل از دست دادن توان افزایش بهره‌وری و بهبود کیفیت زندگی می‌شود (کینگ، ۱۳۷۶) با توجه به اینکه متوسط میزان تحصیلات مردان بیشتر از زنان است سرمایه‌گذاری بیشتر در آموزش زنان بازده اقتصادی بیشتری برای جامعه به همراه خواهد داشت (عمادزاده، ۱۳۸۲).

زنان به دلایل بسیار می‌توانند به کار و فعالیت در بیرون خانه اشتیاق داشته باشند. عوامل اقتصادی و میزان اعتباربخشی به خود از بالاترین دلایل است. در کشورهای غربی قابلیت‌های زنان همپای مردان در کشورهای غربی سنجیده و ارزیابی می‌شود و شانس تقریباً برابر برای جذب شدن در بازار کار به دست می‌آورند (پیشگاهی‌فرد و پولاب، ۱۳۸۸). در واقع نگاه جنسیتی می‌تواند فرصت‌های شغلی و اجتماعی را از زنان جامعه بگیرد. در زمینه توسعه انسانی در تحقیق میدانی علاوه بر نابرابری جنسیتی عواملی چون نرخ باروری و رشد جمعیت نیز بر شاخص توسعه انسانی اثر می‌گذارد. مالتوس و طرفداران او فقدان توسعه‌یافتگی و فقر و تنگدستی را معلول ازدیاد جمعیت می‌دانستند و آنان معتقد بودند که با ازدیاد جمعیت منابع غذایی و رفاهی محدودتر می‌شود و رشد جمعیت فقدان توسعه‌یافتگی را تشدید می‌کند. طرفداران مالتوس بر این باور هستند که برای از بین بردن فقر و افزایش توسعه‌یافتگی باید سطح باروری پایین بیاید. (ساروخانی، ۱۳۶۸، ۳۱)

الف) قرآن زن را شخصیتی با کرامت و محتوم و دارای حقوق اجتماعی مادی و معنوی قرار داده و از او به عنوان یکی از ارکان جامعه یاد می‌کند که در مناسبات اجتماعی موثر است. قرآن محرومیت‌های زنان را مورد بررسی قرار می‌دهد و به احقاق حقوق مادی و معنوی و اصالت دادن به شخصیت زن که حافظ سنت، خانواده و نسل و عامل شکوفایی جامعه می‌پردازد. قرآن (الحجرات، ۱۳). از نگاه قرآن زن و مرد هر دو انسانند. در رابطه با کار حرفه‌ای زنان در هر جامعه مسائلی هست که مختص آنها است. زنان اغلب اوقات ناگزیر هستند حجم وسیعی از مسئولیت‌های مربوط به خانه و شغلشان را با تردستی شگفت‌انگیزی انجام دهند. برای همین زنان شاغل بیش از مردان محتاج انعطاف‌پذیری هستند.

یافته‌های این تحقیق به این موارد می‌انجامد که زنان عزیز

- اولویت‌های خود را مشخص کنید. هیچ‌کس نمی‌تواند همه امکانات و همه افراد را در همه زمان‌ها در اختیار داشته باشد. اداره خانه، تربیت فرزندان، کمک به همسر و توجه به مسئولیت‌های مادرانه و زنانه از جمله نقش‌های زنان است و در کنار آن توقع خویشاوندان و گاه والدین نیز به آن اضافه می‌شود. پس باید اولویت‌بندی کارهایتان را بدون تردید انجام دهید. (سفیری، ۱۳۸۸، ۸۶)

۱. ابتدا اولویت اول زندگی‌تان را تعیین کنید و ببینید آیا برنامه روزمره شما بازتاب دقیق این اولویت‌ها است.

۲. کمال‌طلبی را کنار بگذارید. خانم شاغل اشکالی ندارد که خانه‌تان برق نزنند ولی در عوض با همسران بیشتر صحبت کنید و یا وقت بیشتری را به فرزندان اختصاص دهید. یادتان باشد که روابط از همه چیز مهم‌تر است.

۳. با گفت‌وگو و مشورت خانوادگی کارهای خانه را تقسیم‌بندی و مسئولیت‌پذیری را در خانواده رونق دهید. بیشتر زنان شاغل با فشار مضاعف مسئولیت‌های خانه و بچه هم روبرو هستند و این به طور بالقوه یکی از بزرگ‌ترین منابع استرس و خشم و آزدگی در خانواده است که هر دو زوج شاغل هستند.

از همه مسئولیت‌ها و کارهای خود و شریک زندگی‌تان فهرستی تهیه کنید و مشخص کنید برای تصمیم عادلانه کارها از چه شیوه‌ای استفاده می‌کنید.

سعی کنید به فرزندان کارهای مورد علاقه‌شان را واگذار کنید. بعضی از کارها را به طور منظم از آنها بخواهید حتی اگر طبق روشی که شما می‌خواهید انجام نشود.

برنامه‌ریزی کنید کارهایی که انجام‌شان در طول روز اهمیت بیشتری دارد در اولویت قرار دهید تا دچار کمبود وقت نشوید. یادداشت کنید تا فراموش نکنید. (محمدی اصل، ۱۳۸۲، ۴۳)

پس از افزایش میزان تحصیلات زنان و همچنین سخت شدن شرایط اقتصادی شاهد بالا رفتن آمار زنان شاغل بودیم که این خود با آثار مثبت و منفی بسیاری همراه شد. بسیاری از افرادی که دارای باورهای سنتی هستند معتقدند که کارکردن زن می‌تواند عاملی برای افزایش آمار طلاق با ایجاد مشکلات در زندگی مشترک شود. این در حالی است که با ایجاد تغییرات در جامعه و همچنین سخت شدن شرایط اقتصادی اشتغال زنان نیز امری بدیهی و حتی در برخی موارد ضروری به نظر می‌رسد. (گولومبوک، ۱۳۸۴، ۵۶)

نمی‌توان زنان را از اشتغال منع کرد چرا که در برخی موارد زنان سرپرست خانواده و یا حتی تأمین‌کننده اصلی بخش عمده‌ای از مخارج زندگی هستند که اگر مشارکت آنها نباشد خانواده‌ها از تأمین هزینه‌های خود ناتوان خواهند بود. در این میان باید به چالش‌های ایجادشده در این حوزه را مدیریت کرد تا به نتایج بهتری دست یافت.

دو مشکل اساسی که برای مادران شاغل بارز است:

۱. دغدغه‌ی مراقبت از فرزند در ساعاتی که مادر در محل کار حاضر می‌شود و دیگری نوبت دوم کار است که زن‌ها پس از بازگشت از محل کار به خانه باید به آنها بپردازند و در پاسخ به این سوال که آیا شوهر کمکی می‌کند؟ اطلاعات موجود و پاسخ‌ها دلگرم‌کننده نیست. در جهان سوم مردان به ندرت در خانه مسئولیتی می‌پذیرند و برعکس برای زن خود در خانه کارهای بیشتری هم تولید می‌کنند (مهرانگیز کاویان، زنان در بازار کار ایران، ص ۲۳).

ویژگی‌های تفکر دینی درباره‌ی زنان را چنین می‌توان برشمرد؛ الف- زن محور و مدار خانواده است و حضور عاطفی و فیزیکی او در خانواده سبب فراهم آمدن زمینه‌های رشد و تعالی در همسر و به ویژه در فرزندان است. زن با حضور خویش فرزندان را از محبت و عواطف سیراب می‌سازد. فرزندان رشد می‌کنند و شخصیت مطلوب در آنان شکل می‌گیرد. ب) اسلام به دلیل نقش حساس و تاثیرگذار زنان در خانواده، نان‌آوری و تأمین معاش را از عهده آنان برداشته و مردان را موظف به تأمین نیازهای همسر و فرزندان ساخته است. طبیعی است زن هنگامی می‌تواند

با آرامش خیال و با فراغ خاطر به ایفای نقش در خانواده بپردازد که اولاً دغدغه‌ی تأمین هزینه‌ی زندگی نداشته باشد و ثانیاً فرصت‌های و انرژی او در خارج از خانه به گونه‌ای صرف نشود که توان کافی و مفید برای خانواده نداشته باشد. (ج) اسلام اساساً اشتغال و کسب درآمد را برای زنان ممنوع نمی‌داند اما توصیه هم نمی‌کند. (عمادزاده، ۱۳۸۲، ۴۳)

برخی از مسائل و مشکلات اشتغال زنان موانع توسعه‌ای است که به ساختار کشورها مربوط می‌شود و بخشی از آن موانع غیرتوسعه‌ای و غیرساختاری است. از موانع توسعه‌ای موانع اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را می‌توان نام برد و از موانع غیرتوسعه‌ای نیز به ویژگی‌های شخصیت و فیزیولوژی زنان باز می‌گردد. (شیبانی، ۱۳۸۰، ۶۴)

با وجود اینکه عامل اقتصادی در اشتغال زنان دارای بیشترین اهمیت می‌باشد ولی مطالعات و بررسی‌های صورت گرفته نشان داده است که ارزش‌ها و باورهای فرهنگی رایج در یک جامعه تاثیر مستقیمی بر میزان اشتغال زنان داشته است. در مورد زنان ایرانی، فرهنگ پذیرفته شده در جامعه این باور را به وجود آورده است که در صورت عدم موافقت شوهر با کار زن حتی در صورت تمایل او به ادامه کار زن باید از کار خود چشم‌پوشی نماید. (همان)

از مهم‌ترین عوامل فرهنگی بر سر راه اشتغال زنان در ایران می‌توان به موارد زیر اشاره نمود ۱. باورهای غلط اجتماعی مبنی بر عدم مشارکت زنان در فعالیت‌ها. ۲. عدم آگاهی زنان ایرانی نسبت به حقوق شهروندی خود ۳. عدم آگاهی زنان از زمینه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی موجود برای فعالیت ۴. بالاتر بودن نرخ بی‌سوادی زنان نسبت به مردان ۵. پایین بودن درصد متخصصین و دارندگان مدارج علمی در بانوان نسبت به مردان. (اسکندری، ۱۳۸۸، ۲۱)

موانع اجتماعی

در بررسی موانع مشارکت زنان جنبه‌های فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی آنان را نمی‌توان کاملاً از هم تفکیک کرد و موانع اجتماعی اشتغال زنان از موانع فرهنگی و اقتصادی آنان جدا نیست ولی با این حال مهم‌ترین راه دستیابی به توسعه فرهنگی را آموزش و پرورش زنان می‌دانند که در این زمینه دو نهاد مدرسه و خانواده را مهم‌ترین عامل در آموزش و تربیت و جامعه‌پذیری زنان ارزیابی می‌کنند. (ناجی، ۱۳۸۲، ۲)

موانع اقتصادی

درخصوص موانع اقتصادی مشارکت زنان به چهار عامل مهم آن اشاره می‌کنیم. ۱. کار خانه‌داری بدون دستمزد خانه‌داری که عمده‌ترین کار زنان در جامعه ما می‌باشد، فعالیت‌های اقتصادی گوناگونی را در بر می‌گیرد. نظیر امرار معاش از طریق کشاورزی در روستاها و تولید کالا و خدمات که این کارها بدون پرداخت دستمزد می‌باشد و هیچ ارزیابی اقتصادی از این فعالیت زنان به عنوان مادر و همسر در کاهش هزینه‌های خانواده و موثر بودن آن در اقتصاد غیرپولی انجام نمی‌شود. در زمینه عدم دریافت مزد در قبال کارخانه از سوی زنان خانه‌دار می‌بایست اضافه کرد که کارخانه‌داری تولید درآمد می‌کند ولی این درآمد پنهان است و پولی نیست که مستقیم به دست او بدهند. پولی است که به علت زحمات او در جیب خانواده می‌ماند تا برای رفاه همه خرج شود. ۲- اختلاف سطح دستمزدها: اختلاف در زمینه درآمدها تا حدی ناشی از اختلاف در اشتغال است. هر چند ممکن است ساعات کار زنان کمتر از مردان باشد و به کارهای متوسط یا پاره وقت مشغول باشند. عامل دیگری که در اختلاف درآمد بین مردان و زنان تاثیر دارد، تبعیض در پرداخت دستمزد است. ۳. نوع مشاغل: حضور زنان در برخی مشاغل که بیشتر زنانه نامیده می‌شود از جمله معلمی، بهیاری و خدمتکاری در ادارات که دارای دستمزدهای پایین‌تری هستند.

توجه به امکانات و قابلیت‌ها (علیچانی، ۱۳۷۷، ۳۴)

از جمله این توانایی‌ها و امکانات موجود در زنان عبارتند از الف: وجود استعداد سرشار در زنان ایرانی (ب) تمایل و علاقه‌مندی بانوان ایرانی جهت مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی، (ج) فراهم آمدن شرایط مناسب فردی برای بانوان نظیر شجاعت در اظهارنظر و تصمیم‌گیری‌ها (د) وجود نظرمساعد مسئولان مبنی بر گسترش میزان مشارکت زنان (ه) امکان دستیابی به مسئولیت‌های مهم مملکتی توسط بانوان. در برنامه‌ریزی روشن شخصی خودتان را که قطعاً با خواهر و نزدیکان‌تان متفاوت است پیش بگیرید چون شیوه‌ی زندگی هر خانواده مختص خود او است. (همان)

توصیه می‌شود زمانی را به خودتان اختصاص دهید بعد از انجام وظایف پرفشار خانه و کار بیرون از خانه زمانی را به رفع نیازهای جسمی و روحی خود اختصاص دهید، ورزش کنید، پیاده‌روی کنید، مطالعه کنید و یا اصلاً دراز بکشید و هیچ کاری نکنید. به بهداشت و سلامت فردی خود اهمیت دهید. به تغذیه خود توجه کنید. فیلم مورد علاقه خود را ببینید. با دوستان خود به تفریحات سالم مانند استخر بروید. ضرورتی ندارد هر روز برنامه‌ی فرزندانتان را کاملاً پر کنید و آنها را به کلاس‌های آموزشی مختلف بفرستید و این رفت و آمدهای مختلف مسیرهای دور و ترافیک و مواردی اینچنینی زمان زیادی از وقت شما را تلف می‌کند. برای برنامه فرزندانتان هم اولویت قرار دهید. نه گفتن را یاد بگیرید. (علیجانی ۱۳۷۷، ۲۵)

به عنوان یک زن شاغل پرمشغله باید یاد بگیرید به خواسته‌های غیرمتعارف دیگران به راحتی نه بگویید. کارهای خود را برای آنان بازگو کنید تا بهتر شما را درک کنند.

خوب و به موقع بخوابید تا بهتر بتوانید برنامه‌های روزانه خود را به پایان برسانید. (همان)

راهکار و پیشنهاد

به نقاط مثبت و ظرفیت‌های وجودی زن توجه کنیم و تصمیم‌گیری و مدیریت او را محدود به اداره نکنیم و توجه بیشتری به نقش او در خانواده و تصمیم‌گیری‌های خانوادگی بیاییم. بایستی در برنامه‌ریزی‌ها و اقداماتمان در نظام اداری برای زنان فعالیت‌هایی در نظر بگیریم که در آنها موثرتر، کارآمدی و موفق‌تر باشند. زنان علاوه بر شغل فرهنگی خود می‌توانند با ایجاد سازمان‌های غیردولتی خیرخواهانه گام بزرگی را در زمینه مشارکت برداشته و بسیاری از خوبی‌ها و حرکت‌های انسانی را در جامعه نهادینه کنند و از طرف دولتمردان این فضا باید ایجاد شود. آگاهی‌های لازم به همسران و مردان در با تأثیرگذاری زنان بر بنیان‌های اقتصادی و فرهنگی خانواده داده شود.

نتیجه گیری

هویت جنسیتی در زنان و زندگی روزمره آنها در جنبه‌های گوناگون (شغل، ازدواج، تحصیل و حتی ادبیات) و فرهنگ را در بر می‌گیرد. در مورد شغل و فعالیت‌های اجتماعی مشکلات و موانع قانونی در محیط‌های شغلی باید میان دو دسته از قوانین تفاوت در نظر گرفت. دسته اول: ناظر بر اشتغال هستند که تقریباً تبعیض جنسیتی ندارند، زن و مرد در برابر قوانین اشتغال یکسان در نظر گرفته شده‌اند. دسته دوم، ناظر بر خانواده است که به اشتغال زنان ارتباط می‌یابد. در این دسته از قوانین، نابرابری میان زن و مرد مشاهده می‌شود. اما گذشته از قوانین نگرش‌ها و باورهای اجتماعی نیز که از فرهنگ و ایدئولوژی جامع نشأت گرفته و تقویت می‌شود بر نابرابری هویت جنسیتی تأکید دارد. درواقع بسیاری از موقعیت‌های اجتماعی و شغلی به دلیل عدم رضایت همسر، نداشتن فرصت و تمرکز کافی برای تحصیل، نبودن فرصت شغلی مناسب با ساعت کاری مناسب که به حیطه وظایف خانواده خللی ایجاد نکند، بسیاری از فرصت‌ها از دست زنان می‌رود ولی حیطه آموزش و پرورش و امر تدریس فضا را برای زنان بازتر گذاشته و شرایط بهتری دارد. از جمله ساعات کاری کوتاه‌تر، امنیت محیط آموزش برای اشتغال زنان، در تعامل بودن با دانش‌آموزان که منجر به حفظ روحیه و شادابی خانم‌ها می‌شود. پویایی و در جریان بودن و به روز بودن اطلاعات معلمان به عنوان نیاز شغلی آنها که همگی با وجود کمی و کاستی‌ها و تبعیض‌های هویتی که جامع برای جنسیت خانم‌ها ایجاد می‌کند اما مدرس به عنوان محیطی مناسب و پویا می‌تواند ذره‌ای از این احساس منفی که به جنس زن قائل شده بکاهد. در واقع بهترین و تاثیرگذارترین شغل از نظر معلمان مورد بررسی در پژوهش همین تدریس می‌باشد. زیرا توان انتقال مفاهیم بر دانش‌آموزان در خانم‌ها بسیار سریع‌تر و با دایره لغات وسیع‌تر ممکن می‌شود.

منابع

- ادیبی، حسین، (۱۳۵۳)، زمینه مردم‌شناسی تهران، نشر پیام.
- احمدی، حبیب‌فر گروسی سعیده ۱۳۸۳ مقاله تاثیر عوامل اجتماعی و فرهنگی بر نابرابری جنسیتی در خانواده‌های شهری، مجله مطالعات زنان شماره ۶
- اسکندری، فریبا، (۱۳۸۸)، مقاله زن، اشتغال و توسعه، نشریه زن و فرهنگ
- اعزازي شهلا، (۱۳۷۰)، تضاد میان آموزش و پرورش و جامعه، تهران، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره، ۱۳۷۰، تهران.
- آموزگار، ژاله، (۱۳۸۰)، تاریخ اساطیر ایران، تهران، نشر سمت، چاپ سوم.
- امیلیا ندیسمیانس، (۱۳۸۳)، مردم‌شناسی جنسیت، تهران، نشر افکار.
- بیگدلی، محمدتقی، رابطه بین میزان باروری کلی با توسعه اقتصادی، مجله رفاه اجتماعی تابستان ۱۳۸۵، شماره ۲۱
- پاتوف میشل و میشل برن، (۱۳۸۶)، فرهنگ مردم‌شناسی، ترجمه اصغر عسگری خانقاه، تهران، نشر سمت، چاپ سوم.
- پیشگاهی‌فرد، زهرا (۱۳۸۸)، آینده‌پژوهی وضعیت اشتغال زنان پایان نامه
- ساروخانی، باقر، (۱۳۸۶)، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده، تهران، نشر سروش.
- سفیری، خدیجه، اشتغال زنان در توسعه، رضایت شغلی و نوع مشاغل، مجموعه مقالات زنان در قرآن برگ زیتون
- سفیدی، خدیجه، ایمانیان سارا، (۱۳۸۸)، جامعه‌شناسی جنسیت، تهران، نشر جامعه‌شناسان.
- شیبانی، ابراهیم، افشاری، زهرا، (۱۳۸۰)، اثر رشدبخشی بر اشتغال زنان در ایران با استفاده از روش داده- ستانده پایان نامه
- عسگری خانقاه، اصغر، (۱۳۷۲)، مبانی انسان‌شناسی، تهران، نشر شب‌تاب، چاپ اول.
- علیجانی، رضا، ۱۳۷۷، زن و توسعه، مجله ایران فردا، شماره ۴۲.
- عمادزاده، مصطفی (۱۳۸۲)، اهمیت سرمایه‌گذاری در آموزش زنان، پژوهش زنان شماره ۷
- فکوهی، ناصر، (۱۳۸۲)، تاریخ اندیشه و نظریه‌های انسان‌شناسی، نشر نی، چاپ دوم.
- گیدنز، آنتونی، (۱۳۸۰)، پیامدهای جنسیت، تهران، ترجمه محسن ثلاثی، نشر مرکز، چاپ سوم.
- گولومبوک، سوزان، (۱۳۸۴)، رشد جنسیت، ترجمه مهناز شهرآرای، تهران، نشر ققنوس، چاپ سوم.
- گرت، تونی، (۱۳۸۵)، زن بودن، ترجمه فروزان گنجی‌زاده، نشر ورجاوند، چاپ دوم.
- محمدی اصل، عباس، (۱۳۸۲)، جنسیت و مشارکت، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان.
- موسوی خامنه، مرضیه، زنان در فرآیند توسعه و سهم زنان در تولید کشور، کنگره ملی تفکر و پژوهش دینی ۱۳۹۳
- ناجی راد، محمدعلی، موانع مشارکت زنان در فعالیتهای فرهنگی، اقتصادی ایران پس از انقلاب، تهران، نشر کویر، ۱۳۸۲